

Redders van Joodse baby tijdens Holocaust na Facebookbericht ‘Rechtvaardigen onder de Volkeren’

The Times of Israel, 14 november 2017

Leden van een pleeggezin dat tijdens de Holocaust een Joodse baby verborgen hield, zijn na 50 jaar met haar herenigd. Hun ouders zijn door Yad Vashem postuum geëerd.

- *Nadine Wojakowski*

WORMERVEER, Nederland – 57 jaar en 4 dagen nadat mijn moeder als baby in het bezette Nederland de onderduik in werd gestuurd, zijn haar redders Aad en Fie Versnel door Yad Vashem postuum geëerd als leden van een select gezelschap: de ‘Rechtvaardigen onder de Volkeren’.

Het heeft lang geduurd. En als er geen Facebookbericht was gepost dat op een wonderlijke manier al binnen vier dagen tot het vinden van de familie leidde, was deze geschiedenis wellicht nooit verteld geweest.

Vier jaar geleden publiceerde ik *Twee keer bidden voor het slapengaan*, een boek over mijn grootmoeder Cilli Bitterman die haar dochter Renate (mijn moeder) tijdens de oorlog noodgedwongen moest laten onderduiken.

Bij gebrek aan de juiste gegevens waren we ervan uitgegaan dat zij indertijd negentien maanden oud geweest moest zijn, midden september 1942, op het moment van dit schrijven exact 75 jaar geleden.

De moed van mijn grootouders om de hartverscheurende beslissing te nemen om hun zoon en dochter over te laten aan een ongewis lot, was alleen maar mogelijk door die mensen, in het door de nazi's bezette Nederland, die bereid waren het risico van het ultieme offer te lopen, daarbij hun eigen leven in de waagschaal stellend om dat van iemand anders te redden.

100.000 Nederlands-Joodse mannen, vrouwen en kinderen werden opgespoord, van de Nederlandse straten geplukt en in veewagons naar concentratiekampen gedeporteerd: Auschwitz-Birkenau, Bergen-Belsen, Sobibor en Theresienstadt, waar ze op een afgrijselijke manier meedogenloos werden afgeslacht. Slechts 2,7% van de in totaal 140.000 Nederlandse Joden overleefde het.

Zoals de grote staatsman Edmund Burke al in de achttiende eeuw zei: 'De enige voorwaarde voor de triomf van het kwaad, is dat goede mensen werkeloos toezien.' Mijn grootouders Cilli en Eugen Bitterman hadden het onvoorstelbare geluk om een onbaatzuchtig, kinderloos echtpaar van in de dertig te vinden dat niet bereid was om werkeloos toe te zien.

Aad en Fie Versnel, die in het stadje Wormerveer woonden, slechts op zo'n 25 kilometer van Amsterdam, redden het leven van mijn moeder. Mijn grootmoeder droeg haar kindje in 1942 aan hen over, om pas in juni 1945 weer met haar vierjarige dochttertje herenigd te worden, die haar echter niet meer herkende.

Het was voor de familie Versnel ongelofelijk pijnlijk om Renate, het enige kind in hun leven, terug te geven. Bij de hereniging met haar dochter beloofde mijn grootmoeder Cilli

dat ze zou bidden dat Aad en Fie zelf gezegend zouden worden met een kindje. Precies een jaar later, in juni 1946, kregen ze een meisje, Els Renate. In 1948 werd bovendien haar zusje Cobi geboren.

Toen ik *Twee keer bidden* schreef, droeg ik het boek op aan Aad en Fie Versnel en het Nederlandse verzet.

Een van de laatste keren dat mijn moeder de familie Versnel zag, was in 1962 op het feest ter gelegenheid van haar huwelijk met mijn vader Yisachaar, in Hotel Kraznapolsky in Amsterdam. Ze waren er samen met hun tienerdochters.

Na hun trouwen verlieten mijn ouders Amsterdam en bouwden ten slotte een nieuw leven op in Londen. Naarmate de jaren verstreken, en mijn grootouders en Aad en Fie Versnel overleden, verloor mijn moeder het contact met de rest van deze familie. Haar latere pogingen om hen terug te vinden, liepen op niets uit.

Nuttig gebruik sociale media

Na het verschijnen van mijn boek ondernamen we een nieuwe poging om nakomelingen van de familie Versnel te vinden. Op 29 december 2014 plaatste mijn zus één enkele foto van Aad en Fie Versnel op Facebook, vergezeld van de oproep: ‘Op zoek naar kinderen en kleinkinderen van Aad en Fie Versnel uit Nederland. Omstreeks 1945. Graag delen.’ Slechts vier dagen later bereikte het bericht een zekere Hans Versnel, die een achterneef van Aad bleek. We waren dolgelukkig.

Kort daarna dienden we een aanvraag in bij Yad Vashem voor erkenning van Aad en Fie Versnel als ‘Rechtvaardigen onder

de Volkeren'. Deze titel, onder toezicht van een speciale commissie en onder voorzitterschap van een gepensioneerde rechter van het Hooggerechtshof, kan alleen worden toegekend als er voldoende schriftelijk bewijs bestaat.

Ondanks de ijverige ons toegewezen medewerker – Ruth Joaquin –, die efficiënt de Nederlandstalige documenten behandelde, was het een langdurig proces. Het belangrijkste was eerst mijn moeders getuigenis, in de vorm van de herinneringen, gedachten en gevoelens van een klein kind.

'Ik weet nog,' verklaarde ze, 'dat ik me tijdens een nazipatrouille achter een gordijn verstopte. En ook dat ik naar een kerk ging, waar ik geld in een kistje stopte. En ik had een hechte band met hun hond Keesje. De familie Versnel was erg goed voor me. Ze gingen met me om alsof ik helemaal bij het gezin hoorde.'

Er werd ook contact gelegd met de dochters van de familie Versnel, Els en Cobi. Zij kwamen met fascinerend en ontroerend materiaal uit de eerste hand. Een bepaald document van de Schade Enquête Commissie van 11 mei 1945 bevestigde dat Renate Bitterman inderdaad verborgen was gehouden op de Weverstraat 3 in Wormerveer.

Een ander document, van een distributiekantoor, verklaarde dat de vierjarige Renate Bitterman 'vanwege bijzondere omstandigheden' niet in het bezit was van voedselbonnen en daarom recht had op 800 gram brood en 100 gram aardappelpoeder.

Het aangrijpendst was een brief van Cilli Bitterman aan Fie Versnel op 10 februari 1948, slechts een paar dagen na Re-

nates zevende verjaardag. De toen 35-jarige Cilli schreef: ‘We hebben jullie brief ontvangen en zijn erg blij dat jullie zaterdag komen. Ook wij missen jullie erg. Kleine Renee begon opgewonden te dansen toen ze hoorde dat jullie van plan waren te komen.’

Uiteindelijk, ongeveer een jaar na het begin van het onderzoek, ontvingen we een schriftelijke bevestiging dat de commissie van Yad Vashem de aanvraag had goedgekeurd en dat de Israëliische Ambassade in Den Haag de ceremoniële toekenning zou organiseren.

‘Familiereünie’

Afgelopen maand ondernamen familieleden uit Israël en Engeland de langverwachte reis naar Nederland. Allereerst bezochten we het met kanalen doorsneden dorp Wormerveer, waar we ontvangen werden door Els en Cobi en hun echtgenoten.

Onwillekeurig dacht ik eraan hoe mijn moeder in 1942 als eenjarige waarschijnlijk met de trein van Amsterdam naar Wormerveer was overgebracht. De rillingen lopen me over de rug als ik bedenk dat zij binnen een tijdspanne van minder dan een uur van haar echte ouders gescheiden en aan haar pleegouders overgedragen werd. Het veranderde haar leven voorgoed.

In de Weverstraat, op slechts een steenworp afstand van het station, stonden we op de exacte plek van het huis waar de familie Versnel mijn moeder verborgen had gehouden. Tegenwoordig is het een plek op een parkeerterrein. Vlakbij, net om de hoek, had een kerk gestaan, vrijwel zeker die waar

mijn moeder 's zondags mee naartoe was geweest. Inmiddels staat er een rij flats.

Els, die in Wormerveer woont, nodigde ons uit voor een kop koffie bij haar thuis. Met uitzicht op het rustige kanaal, haalden we oude herinneringen op. Ook vrolijke momenten, bijvoorbeeld de keer dat Els en Cobi de *soeka*²⁶ van mijn grootouders in hun huis in Amsterdam bezochten.

In het volgepakte auditorium van de bibliotheek in Rotterdam werden de volgende dag in totaal zes moedige families erkend en geëerd. Als gastspreker had ik het voorrecht om trots het verhaal te vertellen dat ik inmiddels zo goed ken. En om recht te doen aan de ongelooflijke moed van ook de broers van Aad.

Aad kwam uit een buitengewoon gelovig Protestants gezin. Hij was de jongste van vier broers, naast Johannes, Klaas en Leonardus. Johannes, de oudste, had eveneens een Joods tienermeisje verborgen gehouden, onder het mom dat ze geadopteerd was. De grootvader van Klaas werkte voor het Nederlandse verzet. Hij had een lithografiestudio en vervalste persoonsbewijzen en voedselbonnen. Hij werd in 1944 opgepakt voor zijn moedige verzetsdaden en stierf tragisch genoeg een paar weken voor het einde van de oorlog in een Duitse gevangenis.

Aan het eind van mijn toespraak riep ik mijn moeder het podium op, zodat ze Els en Cobi een persoonlijk cadeau kon overhandigen. Het was een symbolische zilveren schaal, waarvan de inscriptie luidde: 'Ter nagedachtenis aan Aad en Fie Versnel, Rechtvaardigen onder de Volkeren, jullie geliefde

26 Tijdelijke traditionele hut tijdens het Loofhuttenfeest.

ouders, mijn pleegouders. In eeuwige dankbaarheid, omdat zij ten tijde van de Tweede Wereldoorlog bereid waren hun leven te riskeren om dat van mij te redden. Renate Bitterman Matyas.’

De mensen in de zaal keken toe, velen in tranen, hoe Els en Cobi het cadeau in ontvangst namen, voordat ze de gedenkpenningen uit naam van hun dierbare ouders in ontvangst namen. In Yad Vashem in Jeruzalem werden hun namen eindelijk in de herdenkingsmuur gegraveerd, ter ere van hun moed. Nu kon iedereen het zien.

Tijdens een ontroerend erbewijs aan hun ouders zei Cobi: ‘Waarschijnlijk zouden onze ouders dit een beetje veel van het goede gevonden hebben, omdat ze alleen maar deden wat gedaan moest worden. De weinige keren dat we het er met hen over gehad hebben, zeiden ze: “Als iemand met een klein meisje bij je aanklopt, doe je gewoon wat er moet gebeuren.”’